

raturik, bada, kasu beretsuan daude Etxepare gure lehen olerkaria eta Gandiaga.

Kantariak poetari eta poetak kantariari eransten edo ematen dionaz, hitz ederrik asko esan zigun, Gandiagaren Omenaldikoan, Durangon, Juan Mari Lekuonak. (Zerbaki honetan bertan irakur ditzake zaletuak: *Poesigintza eta Kanta gerra ostean*).

Poztekoa eta txalotzekoa da Oskorriren jokabidea: gure klasiko bat hartu eta jendoldeetara, liburu sekula iritsiko ez litzatekeen txokoetara eramatea. J. M. Lekuonak esan zuenez, «propaganda ederra eta ezagutzapena hartzen du musikadun diskatik poetak», kasu honetan, lehen euskal idazleak.

Orain arte, inprentaren bidez, Etxepareren hitzak jalgiak dira kanpora, eta plazara. Oskorriri esker, oraingoan baita dantzara ere: *Euskara, jalgi hadi dantzara!* ■ *Joan Altzibar.*

Euskara Valladolid-en (1938)

Faxismoak, erotik bertatik atera nahi izan zituen, gerrate garaian, nazionalitateen hizkuntzak. *Euskararen Liburu Zuria*-n ikus daitekeenez, gerrateak eta gerrateondoan berehalako urteek euskararekiko politika berri bat ezarri zuten. Garai berrien tirria zen hura, Errepublikaren bideak desibiliz.

Asmo politiko ezagun haien ekina, lehenik, legeria eta arautegiak sortzera zuzendu zen. Egia esan, ez zegoen han orijinaltasun handirik, betiko bide jakinak baitira legeok edozein kolonikuntzatarako.

Baina, bestelako lege orokor eta iraunkorragoen artean, badago gerratean bertan *zentsuraren ezarpen* bat, hizkuntzaren praxiarekin aski zerikusi duena. Gerrateak ekarri zuen zentsura arauetako bat, eskutizketari zegokiona izan zen. Gaztelaniaz ezik, ez zegoen postaz eskutiztik bidaltzerik. Debekatua zegoen *euskarazko eskutizketa pribatua*.

Hizkuntza pribatuaren zapalkuntza honek, sortu zuen ixtorio tristerik franko. Horiatariko bat gogoratzen dut hemen. Euskal eskutizketa pribatuaren debekuak hiritar guztientzat balio zuen; baina, beti ere faxistok elizkoiak zirenez (segun non eta norekin, bederen), elizgizonentzat bazegoen ezohizko errepreso biderik.

Valladolid-en bizi zen «Aztiri» euskal poeta. Eta Legazpiako menditar haizatagi urrun bateko euskalduna denez, ezin, ba, bere baserriko amari dena gaztelaniaz idatzi, eta hantxe topo egin zuen zentsuraren zelatariarekin. Ez zen, nonbait, mutila hain gaiztoa, edo ausarta, eta Martínez Anido-ri dei egin partez, Elizbarrutiko Bikario Jeneralari salatu zion gure gizona.

Urte haietako zapalketaren agerpide bezala dakargu hona praxi politikoko haren pitxi hau.

El Vicario General del Excmo. Sr. Arzobispo de Valladolid atentamente saluda

Al Rvd. P. Superior de los Franciscanos para rogarle que haga entender al P. Julián Alústiza de esa Residencia la prudencia que es menester tener en la correspondencia epistolar absteniéndose de incisos en vascuence y de ortografía baska para nombres propios. José Zurita Nieto.

Aprovecha esta ocasión para reiterar a V. Rvcia. el testimonio de su consideración y afecto. Valladolid 27 de Abril 1938.

Ikusten da: hizkuntza eta ortografia, biak zeuden debekatuta...

Dakidanez, legezko gerra-egoera hau (eskutizketa pribatua ere legepetzen zuena) ez zen gerratearen amaierarekin garbitu, 1939ko apirilean alegia. 1940ko urtarrilean kendu zen zentsuraren arau hau. *El Noticiero Universal* egunkariak honela zioen hil horren 6an: «Ha quedado suprimida la censura para la correspondencia destinada a la Península. Continúa subsistiendo la censura para el correo internacional».

Urte haietako Historia egin dadin, komeniko litzateke honelako testigantzak bildu eta pilatzea. Legeak ezezik, garaiko praxia ere ezagutu beharko genuke. Pozik jasoko nituzke, ezagutzen dituztenengandik, hizkuntz politikari dagozkion hola-moduzko albisteak. ■ *Joseba Intxausti.*

«Bi ta bat gure alde» (Martin Villa)

Barne Arazoetako ministroak, Iruñeko polizi inspektore bat eta bi ETAko tiroka hil zirela jakin zuenean, horixe jaulki omen zuen: «Bi ta bat gure alde». Txoriburu edota ziniko batek ukan zezakeen horrelako ateraldirik. Bata nahiz bestea dira larriegiak ministro batentzat.

Dena dela, ez naiz harritu. Haren aurreko biak gogoratu ditut: Arias Navarro eta Fraga Iribarne. (Tartean besteren bat izan zen nonbait; ez dut gogoan, eta berdin zait. Txiki eta Otaegi eta beste hirurak garbitu zituztenekoa izan zen). Nik Arias eta Fraga gogoratu ditut, eta Martin Villak maisu onak ukan dituela iruditzen zait.

Arias-ek bazuen bere filosofia, eta honela adierazten zen: «El orden, cueste lo que cueste». Seguru asko ez zuen bere filosofia jatorrizkoa, berak zaindu eta iraunerazi nahi zuen diktadurarena baizik. Eta benetan garesti kostatu zitzaigun horien ordenu hori: bere gobernupean hil zituen lehen aipaturiko bostak; ordenu horren